

Raad van State
Afdeling advisering
Mr. Th. C. de Graaf
Kneuterdijk 22
2514 EN Den Haag

Uw kenmerk

Ons kenmerk
2021/0110

Datum
22-07-2021

Betreft
Wetsvoorstel NCTV

Geachte heer De Graaf,

De ministerraad heeft een wetsvoorstel omtrent een wettelijke grondslag voor de verwerking van persoonsgegevens door de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) aan de Raad van State ter advisering voorgelegd. De tekst van dit wetsvoorstel is als zodanig niet bekend gemaakt, maar wel is een voorontwerp kortstondig via het internet ter openbare consultatie aangeboden. De CTIVD is niet over dit concept geraadpleegd. Waar naar de tekst of toelichting van het wetsvoorstel wordt verwezen betreft het verwijzingen naar de tekst van deze internetconsultatie.

Graag wil de Commissie van Toezicht op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CTIVD) hierbij haar inzichten kenbaar maken omtrent dit wetsvoorstel en de bredere onderliggende problematiek. In de kern bepleit de CTIVD dat vanuit rechtmatigheids/rechtsstatelijkheidsperspectief het onderbrengen van de NCTV-activiteiten in de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2017 (Wiv 2017) een betere keuze is dan het ontwerp-wetsvoorstel. Wezenlijke elementen ontbreken in dit wetsvoorstel.

De noodzaak van een goede bescherming van de nationale veiligheid staat voor de CTIVD buiten kijf. Dat geldt ook voor de daarbij in acht te nemen waarborgen, met name waar fundamentele rechten van burgers in het geding zijn. Of daarvoor een afzonderlijke organisatie als de NCTV nodig is en welke taken daar dan moeten worden ondergebracht, is in belangrijke mate een

Commissie van Toezicht op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten

politieke vraag, maar kent ook meerdere doel- en rechtmatigheidsaspecten. De CTIVD kan slechts constateren dat de positie en taken van de NCTV in de afgelopen jaren regelmatig onderwerp van kritische discussie zijn geweest in zowel het maatschappelijk als politieke debat. Op grond van eigen onderzoek (bijvoorbeeld naar aanleiding van de rol van de AIVD bij het Haga Lyceum) kan de CTIVD bevestigen dat er relevante rechtmatigheidsvragen zijn met betrekking tot de werkwijze van de NCTV. Terwijl het belangrijk is dat de politieke en maatschappelijke discussie gevoerd wordt, dienen taakuitoefeningen in het kader van nationale veiligheid boven twijfel verheven te zijn.

Activiteiten in het domein van de nationale veiligheid, waarin de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst en de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD en MIVD) en de NCTV werkzaam zijn, hebben bijzondere kenmerken die extra waarborgen onder meer met betrekking tot toezicht vereisen. Zo worden direct (via eigen inlichtingenactiviteiten) of indirect (via het verkrijgen van gegevens van derde partijen zoals de inlichtingendiensten en de overheidsinstanties, die ook in het wetsvoorstel worden benoemd) op grote schaal gegevens verworven en geanalyseerd ten einde de nationale veiligheid te kunnen waarborgen. Activiteiten in het kader van de nationale veiligheid worden gecoördineerd zodat ook de effectiviteit, bijvoorbeeld waar het gaat om slagvaardig optreden, verzekerd is. Op grond van de informatie afkomstig van de NCTV kunnen door overheidsinstanties (handhavende) bevoegdheden worden ingezet die op een vergaande manier ingrijpen in het leven van betrokkenen. Verder is kenmerkend - ook bij de NCTV - dat staatsgeheime informatie wordt verwerkt en niet kan worden gedeeld met de buitenwereld. Normale mechanismen van transparantie en verantwoording kunnen daarom niet worden toegepast. Voorts is de NCTV een integraal onderdeel van het systeem van nationale veiligheid: De NCTV dan wel medewerkers van de NCTV zijn onder meer betrokken bij in de Wiv 2017 geregelde overlegstructuren en deelnemer aan het overleg met de Tweede Kamer Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CIVD, ook bekend als 'commissie stiekem').

Een samenhangende visie op nationale veiligheid is vereist, zowel wat betreft de in te zetten middelen bij het verzamelen als bij het verwerken van (persoons)gegevens. Een dergelijke meer holistische benadering is terug te vinden in het verdrag 108+ van de Raad van Europa, dat binnenkort door Nederland zal worden geratificeerd en waarin onder meer jurisprudentie van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens is gecodificeerd. Nationale veiligheid is onder volle reikwijdte van dit verdrag gebracht. Slechts op een beperkt aantal artikelen in het verdrag kunnen vanwege de nationale veiligheid uitzonderingen worden gemaakt, voor zover dat noodzakelijk is in een democratische samenleving. Bovendien mogen ze er niet toe leiden dat geen effectief toezicht meer mogelijk is. Het gebruik maken van deze uitzonderingsmogelijkheden vergt dus een nadrukkelijke en dragende motivering. De CTIVD heeft eerder kenbaar gemaakt dat

zij zich binnen de Nederlandse rechtsstatelijke context een dergelijke motivering niet kan voorstellen waar het gaat om het onafhankelijke en bindende karakter van het toezicht.

Los van de noodzaak tot een samenhangende visie op nationale veiligheid, is er in het ontwerpvoorstel geen aandacht voor een meer heldere inkadering van de activiteiten van de NCTV, wiens taken volgens de toelichting in ieder geval liggen op het terrein van de nationale veiligheid. In het parlementaire debat werd veel nadruk gelegd op het feit dat de NCTV geen inlichtingendienst zou (mogen) zijn. Daarmee wordt - zoals hiervoor beschreven - voorbijgegaan aan het feit dat via derden en uit eigen waarnemingen gegevens worden samengebracht en verwerkt in het kader van de nationale veiligheid en deze informatie in al dan niet bewerkte vorm kan worden/wordt gedeeld met mogelijke binnenlandse en buitenlandse afnemers.

Het verzamelen, verwerken, analyseren, en delen van gegevens met derden (zoals binnenlandse en buitenlandse partijen die zich met nationale veiligheid bezighouden) kent een meer uitgewerkt kader in de Wiv 2017.

Het ligt voor de hand om ook de NCTV-activiteiten uit het wetsvoorstel in de Wiv 2017 onder te brengen. De veiligheidsdiensten verrichten in vele opzichten vergelijkbare activiteiten (zoals dreiging- en fenomeen analyse). Ook daarbij is het verwerken van (bijzondere) persoonsgegevens aan de orde. Via het kader van de Wiv 2017 kan onder meer met de in deze wet geregelde aanwijzings- en coördinatiebevoegdheden op dynamische wijze tot taakinrichting en afstemming van betrokken instanties zoals de veiligheidsdiensten en de NCTV worden gekomen. Aldus worden doublures voorkomen en kan aanwezige kennis optimaal worden ingezet. Aan de eerder besproken zorgen dat de NCTV zich zou kunnen ontwikkelen tot een 'derde inlichtingendienst' kan daarmee worden tegemoet gekomen.

Door inbedding in de Wiv 2017 ontstaat bovendien een eenduidig begrippenkader: het voorontwerp kent op dit punt verschillende afwijkingen van vergelijkbare begrippen in de Wiv 2017. Belangrijke waarborgen zoals toegesneden interne autorisatiesystemen, zorgplichten en de plicht tot een zorgvuldige gegevensverwerking worden verzekerd. Dit is essentieel: zo is het verwerken van gegevens uit open bronnen een professionele activiteit die vooral *niet* gaat over het lezen van de krant of het raadplegen van een telefoonboek. Het vergt de inzet van al dan niet zelf ontwikkelde geavanceerde softwaretools, die grote hoeveelheden gegevens geautomatiseerd verwerken, visualiseren en analyseren. De inzet van deze tools is dus niet vanzelfsprekend en kent de nodige uitdagingen zoals de CTIVD constateert op basis van een lopend diepteonderzoek naar het verwerken van gegevens uit open bronnen met 'tools' bij de AIVD en de MIVD.

De Wiv 2017 omvat een meer sluitend toezichtstelsel doordat de CTIVD volledige toegang heeft tot staatsgeheime informatie, waarmee zowel het gebruik van staatsgeheime informatie en de

Commissie van Toezicht op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten

verwerking van gegevens uit open bronnen kan worden getoetst. Hetzelfde geldt voor de analyses die op de combinatie van deze informatiebronnen zijn gebaseerd (ook daar waar het niet uitsluitend om persoonsgegevens gaat, maar andere informatie in het geding is). Om hier toezicht op te houden zijn bij de CTIVD complexe voorzieningen aangebracht en ondergaan medewerkers een veiligheidsonderzoek op het hoogste niveau. Tevens voorziet de Wiv 2017 in een notificatieregeling en een uitgewerkte klachtenprocedure die rekening houdt met het bijzondere karakter van activiteiten op het gebied van de nationale veiligheid (zoals het werken met staatsgeheimen/volledige toegang tot informatie en de mogelijkheid om 'vermeend' optreden aan de orde te stellen). Gebleken is dat deze klachtenprocedure effectief en efficiënt is en gekenmerkt wordt door korte doorlooptijden.

Ten slotte signaleren wij nog dat in diverse landen (o.a. in België, het Verenigd Koninkrijk en Denemarken) het toezicht op de nationale NCTV/NCSC wordt uitgeoefend door dezelfde toezichthouder die ook toezicht uitoefent op de veiligheids- en inlichtingendiensten. Overigens houdt de CTIVD al toezicht op de inzet van ongekende kwetsbaarheden ('zero-days') voor zover zij onder de Wiv 2017 vallen.

Met vriendelijke groet,

Dr. N.A.N.M. van Eijk

Voorzitter

Adres:
Oranjestraat 15 | 2514 JB Den Haag
T 070 315 5820
E info@ctivd.nl | www.ctivd.nl